

2004

ԳԼԵՆՈՒԹԻՆԻ

ՆՈՐ

ԻՍԿԱՆՈՒԹՅԱՆ

Արժանազան ձևով իր եղբայրներուն
գրեր է :

Թարգմանիչ և թարգմանիչ Գրքարար Գրքարար Գրքարար

Ի ԶՄԻՒՆԻՄԱՆ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԿՈՄԻՏԵՍԻ ՍՊԱՆՍԻՆԻ

1844 :

296

7-22

296
7-22

4970-ահ

544-44

ԴԼՄԻՆՈՒԹԻՒՆՔ

ՆՈՐ

ԻՍՐԷՅԷԼԻ ՄԸ

Որ նամակի ձևով՝ իր եղբայրներուն գրեր է:

Թարգմանեալ 'է Գաղղթանի 'է Նայ:

Ի ՋՄԻՒՌՆԻԱ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԿՈՒԼԷԼՄՈՍ ԿՈՒՅԻԹԻ

1844:

40570--uh

40012-67

Գ Ե Ի Ը Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ն Բ :

Ո՛վ ասե՛նա՛նք ե՛րբ է՛ր :

Չեզի բարե կրնեմ՝ Լճրահամու, Իսահակայ, ու Յակոբայ Լստուծոյն անունովը, որն որ ճշմարտութեան, արդարութեան, սրբութեան ու ողորմութեան Լստուածն է : Լս պզտիկ գրութիւնս ձեզի խրկելով՝ ես զիս մէկ մեծ պարտքէ մը խալըսած կըսեպեմ : Չեզի զրուցելու նիւթս՝ խիստ մեծ ու շատ հարկաւոր է, թէ ինծի ու թէ ձեզի : Աւստի ձեզի կաղաչեմ, որ զրուցուածքիս ձեւը՝ շատ բարակ չքննէք, այլ՝ ըսած խօսքերս ու շաղորութեամբ մտիկ ընէք :

Լս դարուս մէջը որ մենք գտնուեր ենք, երեւելի դիպուածներ խիստ շատ կըլան : Լնհամար դիպուածներ վրայի վրայ կըպատահին : Լմէն մարդ կըփափագի՝ որ ամէն օրուան լուրերը իմանայ : Կարգալը՝ իմանալը ու սորուիլը ամմէն մարդ կուզէ, ու ամմէն բանի մէջ իր օգուտը կըփնտրուէ : միայն իր յաւիտենական օգուտը փընտրող քիչ կայ : Մարդիկ ամէն բանին ետեւէն կիյնան ու կըսորուին . բայց միայն իրենց սիրտը, և ան մեծ ու փրկաւէտ ճշմարտութիւնները՝ որն որ բարերարն Լստուած Սոխէսին և ուրիշ իր ծառաններուն բերնովը մարդուս յայտներ է, անոնք սորուող ու քննող

չկայ : Մ'նաց որ՝ ի՞նչ օգուտ է մարդուս , որ ամ-
մէն գիտութիւնները սորուի , ու ճշմարտութեան և
արքայութեան ճամբան , չգիտնայ : Ի՞նչ օգուտ է
մարդուս , որ բոլոր աշխարհս վաստըկի , ու իր հո-
գին կորսընցունէ : **Վաւիթկըսէ թէ՛**

“הַיְהִי עֵת הַחַיִּים הַקְּצֵרִים” — Եւջէլէ խօսեմայ
Էիսաթ Էեհօ՛ւայ : **Վամաստութեան սկիզբը՝ Եւ-
հօվային վախն է՝** Սաղմ . * ՃԺԿ . 10 : Ըստուծոյ
վախը՝ ուրիշ բանով աւելի յայտնի չըլլար , բայց
եթէ անոր խօսքը պատուելով , որն որ բոլոր ճշմար-
տութեան ու իմաստութեան մի միայն աղբիւրն է :
Իայց ան իմաստութիւնը՝ որ Ըստուծոյ վախը մեր
սրտին մէջը կապդէ , թէ որ չգտնենք նէ գիրքե-
րուն Վրքին մէջը՝ որն որ մենք† Դժ Լեանոս * Սուրբ
Վիրք կրկոչենք , ուրիշ տեղ մը կրնա՞նք մի գտնել :
Իբաւ է որ՝ մարդոց շինած գիրքերը շատ աղուոր
ու օգտակար բաներ մեզի կրնան սորուեցընել աս
մեր ներկայ կենացը վրայօք . բայց անտեսանելի աշ-
խարհին , ու մեր հանդերձեալ վիճակին վրայ՝ ստոյգ
բան մը չեն կրնար զրուցել . ու ան գիրքերուն մէ-
ջը Ըստուածաշունչէն փոխ առած ճշմարտութիւն-
ներ երբեմն կրգըտնուին ալ նէ , աւելի կի՞ պակաս
վտանգաւոր սխալներով միշտ խառնած են : Սուտի
մենք չենք կրնար բոլորովին ան գիրքերուն հաւա-

* Ըստ Եօթանասնից Լարգմանութեան , ՃԺ :

† Եբրայեցիք Ըստուածաշունչ Վիրքը երեք
մասն կրբաժնեն . որոնք են Դժ Լեանոս , այսինքն՝
()րէնք . Եւրայեցիք , այսինքն՝ Սարգարէք , Եւրայեցիք ,
այսինքն՝ Վրքուածք . ու աս երեք բառե-
րուն սկզբնատառերովը կրշինեն Դժ Լեանոս * բառը ,
ու այսպէս կրկոչեն Ըստուածաշունչը :

ղեմ՝ ձեզ ազատել . այսինքն վիճարանասիրութենէ : Ա իճարանասիրութիւնը անանկ մէկ բան մըն է՝ որ հպարտութիւնը կրարնուցանէ , ստեղծութիւն կրճընանի , ու սիրտը անգարձ կրճողու : Արեմն վիճարանասիրութենէ հեռու կեցէ՛ք . և նախապաշարմունքները մէկզի ձգելով , աղօթք ընելով աւ ՄԻ Ա ուրբ Վիրքը ձեռքերնիդ ասնելով կաղաչեմ՝ որ ձեզի զրուցելու խօսքերս ուշադրութենով կարգաք : Այարելի է որ՝ կարգացած ատեննիդ , թէ աս աշխարհիս և թէ հանդերձալ կենաց համար՝ ձեզի շատ հարկաւոր եղող նիւթերուն վրայ՝ ձեր քանի մը տարակոյններնուդ լուծմունքը դանէք , ու շատ ուրախանաք : Ա՛ստուած սայ որ այնպէս ըլլայ :

Այս Ա իւրթեմպերկի տէրութե՛ մէջը . Ա . . . քաղաքը ծնայ , ու Ա՛ստուծոյ նախաւնամուն թեամբը՝ անանկ որդեսէր ծնողք ունեցայ , որ խնամքով իս մեծցուցին ու կրթեցին . ու շատ օգտակար բաներ ինծի սորուցունել տուին : Այս իմ ազայութեան օրերս՝ ուրախութեան ու զրօսանաց մէջ անցուցի , որն որ տղայոց բնական է : Իմ ծնողքս ուղեցին զիս վաճառական ընել , ևս վաճառականութիւնը չէի սիրէր , ու անոնց ալ հասկըցուցի . անոնք ալ իմ ուղեղովս ժամագործի մը քով զիս աշկերտ դրին : Թէպէտեղ եւս պղտիկ էի , բայց աշխարհս՝ ու անոր զուարճութիւնները ու հեշտութիւնները աղէկ ճանչցայ : Տեսարանները , սրճարանները , երաժշտական հանդէսները , ու կաքաւ երթալը՝ ինծի երջանկութիւն կրսեպէի : Ա՛սոնցմէ՛ զատ՝ աշխարհիս նայելով՝ պարկեշտ ու անմեղադրելի կեանք մը կանցունէի : Այս թէպէտ աս զուարճութիւնները կրվայելէի , ու աղէկ համարում ալ ստացեր էի , բայց իմ հո-

գիտ միշտ անհանգիստ էր, ու բանէ մը չէր կրնար
 գոհ ըլլալ: Ամէն մէկ զբօսանքէ ետե՛ դատարկու-
 թիւն կամ ունայնութիւն մը կը զգայի, ու հոգւոյս
 մէջը ճշմարիտ ուրախութիւն մը չըլլալը, ու Աս-
 տուծոյ խաղաղութեանը մասնակից չըլլալը ալ ա-
 ղէկ հասկըցեր էի: Աւի՛նչպէս կըրնայ ըլլալ, որ
 աս աշխարհիս կորստական ու անցաւոր բաները
 կարենան մեր անմահ հոգին գոհ ընել: Յաւիտե-
 նական բանը՝ յաւիտենական ու անվախճան բա-
 նով միայն կրնայ սնանիլ, ու մարգուս հոգին Աս-
 տուծակարողին աթոռէն եկած հոգիովը միայն կրնայ
 կենդանի մնալ: Աս աղէկ փորձեցի ու հասկըցայ,
 որ աս կեանքիս մէջը երջանիկ ըլլալու համար, ու
 մեռնելու ատենը՝ հանգիստ և ուրախ ըլլալու հա-
 մար, հոգւոյս ուրիշ աւելի բան մը պէտք է, քան
 որչափ որ աս ողորմելի աշխարհս կրնայ պարգևել:

Ասանկ տփգոհ մը տմբատեքներու մէջ ըլլալով՝
 սկսայ Դ՞ն Աստուածաշունչ Վիբքը կարգալ: Աս
 կարգացմունքը՝ ինծի շատ լոյս տուաւ իմ անձիս
 վրայօք: Շ ուտ մը հասկըցայ, որ իմ խորհուրդնե-
 րըս՝ իմ յօժարութիւններըս՝ իմ խօսքերըս ու գոր-
 ծողութիւններըս Աստուծոյ օրէնքին դէմ են: Շ ուտ
 մը հասկըցայ, որ ես մէկ յանցաւոր մեղաւոր ու
 խեղճ ստեղծուած մըն եմ եղեր, ու աս վիճակովս՝
 բնաւ չի պիտի կարենամ սրբոց Արքայն երեսը տես-
 նել:

Աստուածաշունչ գրոց մէջը իմ կեանքիս հայե-
 լին գտայ, ու աս խօսքը. «Սարգոց սրաին երեւա-
 կայութիւնը՝ տղայութեան ատենէն՝ սուրած է»,
 (Օ՛ննգ. ք. 21.) իմ ինչ ըլլալըս ինծի աղէկ մը
 կը հասկըցունէր: Արախ մէջը խաղաղութիւն չու-
 նենալուս համար՝ սիրտս միշտ անհանգիստ էր: Ան-

մաքուր խորհուրդներովըս՝ ու անխելք խօսքերովս
 Մատուծոյ գէմ մեղանչելուս համար, խղճմտանքս
 զիս միշտ կրտանջէր: Աստի պարտական եղայ զիս
 մեղաւոր սեպելու:

Ես շատ ազէկ գիտէի բարբիներուն ան վճիռը,
 թէ՛

תורתך חיה את מצותיך חפצתי חפצתי עליו-
 վայ ու-վճիւայ ու-խրատայ համալերին էլ ու-om ակէդէ-ու-օլ .
 “Օղջումը, ալօթքը ու ողորմութիւնը մեր մեղ-
 քերուն չարութիւնը կըջնջեն”: Բայց Դո Մատու-
 ծաշունչ գրոց մէջը՝ մէկ տեղ մը աս վճիռս
 չգանալով՝ անմխիթարութեան մէջ մնացի: Վանի
 մը մեղաւոր ու յանցաւոր մարդիկներ՝ աս վճիռս,
 ինչպէս նաև ուրիշ անհամար վճիռներ շիներ են,
 որպէս զի իրենց խղճմտանքը ու սիրտը հանգարտ
 պահեն: Բայց Վերագոյն Վատաւորին առջև ան
 վճիռը բանի մը տեղ շանցնիր: Ես ալ իմացայ որ
 իմ զղջումս թէպէտ և անկեղծ էր, բայց շատ ան-
 կատար էր. ուստի և կարօտ էի նոր զղջում մը ը-
 նելու. ու խիստ շատ ջերմեռանդութեամբ ըրած ա-
 ղօթքներս ալ թոյլ ու տկար էին. ու շատ հեղ ալ
 մտաց զբաղմունքով՝ աղտոտ ու կտորիկուճ էին:
 Եսոնց մէջը՝ միայն ողորմութիւնը կրնայի ինծի օգ-
 տակար ու օգնական սեպել. որն որ աւելորդէն
 աղքատներուն կուտայի: Բայց ան անձնապարծ
 ողորմութեան գործքերն ալ՝ իմ հարկաւոր պարտ-
 քիս քովը բան մը չէին սեպուեր: Այ զի բնաւ՝ չէի
 կատարեր ան մեծ պատուիրանքը, թէ “Վու-
 ընկերդ՝ քու անձիդ պէս պիտի սիրես”: Աստի բո-
 լոր իմ արդիւնքներս՝ իմ աչքիս չէին երևնար,
 ու ան պատճառան ալ՝ բնաւ արդարութիւն մը
 չունէի, որ Մատուծոյ առջևը հանեմ: Աւ ան տըր-

տում վիճակիս մէջը՝ աղէկ զգացի Մատուծոյ ան
խօսքերուն ճշմարտութիւնը՝ զօրութիւնը՝ ու դառ-
նութիւնը, [Ժէ՛

תָּרַח אֶת־אֶתְּרֵם אֶת־תְּבִרֵי תַּחֲתֵי־הַחַיִּים וְעַל־פְּנֵי־אֲרָם

..... աշխարհում Եւ Եւրոպայի եւ Եւրասիայի միջև
«... օրհնում. «Մեծիւնք ըլլայ ան՝ որ աս օրէնքին խօս-
քերուն մէջը չկենար՝ անոնք ընելու՝: Եւրոպայ
() Եւրոպայի. իէ. 26: Ինչու որ՝ պարտական եղայ իմ
վրաս դարձնելու աս վճիռը՝ որով Մատուած առա-
ջուց վճաեր էր իմ դատապարտութիւնս:

Իրա՛ւ որ՝ Մատուած իր բարերարութեամբը զիս
պահեր էր, որ մեծ մեղքերու մէջ չլինամ. որք են՝
սպանութիւն, գողութիւն, շնութիւն, ևն. բայց աս
ալ աղէկ գիտէի որ բնաւ զՄատուած չեմ սիրած
բոլոր սրտանց՝ բոլոր հոգւովս՝ ու բոլոր ուժովս:

Սայ ինձ. որչափ սովորներ ձեռքս անցաւ, որ
ես իմ անձնասիրութիւնս՝ մարմնապաշտութիւ-
նըս՝ կի՛մ աս կի՛մ ան երկրաւոր ու մարմնաւոր առարկա-
ներուն համար ունեցած անցաւոր յօժարութիւնս
ու սէրս աղէկ կրցայ ճանչնալ: Ստոյգ է որ՝ կուսպաշ-
տութիւն ըսուած մեղքը ինձմէ հեռու էր. բայց ես
իմ սրտիս մէջը մէկ տեսակ աւելի նուրբ կուսպաշ-
տութիւն մը գտայ, որ ան ալ կուսպաշտութեան
պէս զգուելի է: Սասն զի խել մը բաներ կար՝ որ
Մատուծմէ աւելի կըսիրէի, ու Մատուծմէ աւելի ա-
նոնց յոյս դրէր էի ու կըհաւատայի. աս պատ-
ճառաւ՝ փայտեղէն կի՛մ քարեղէն կուռքերուն դի-
մացը ծունկ դնող կի՛մ ծնրագրութիւն ընողներուն
պէս՝ յայտնապէս յանցաւոր սեպուեցայ:

Մս ալ շատ ուշ իմացայ, որ ամմէն տեսակ
սրտնեղութիւն, բարկութիւն, ատելութիւն, նա-
խանձ, ազահութիւն, ու ասոնց նման կիրքերը,

Ըստուծոյ առջևը՝ գողութեան ու սպանութեան պէս մեծ մեծ մեղք են եղեր, վասն զի գրուած է՝ «Ինաւ պիտի չցանկաս»։ Ըստուծոյ առջևը՝ որն որ քննող է սրտից, մարդուն պիտի ծածուկ խորհուրդները ու գործքերը յայտնի են, այնպէս որ՝ «Ով որ կնկան մը երեսը նայելու ըլլայ՝ անոր ցանկալու համար, արդէն իր սրտին մէջը անոր հետ շնութիւն ըրած կըլլայ»։

Կամաց կամաց սկըսայ սորուիլ ու հասկընալ, թէ ինչո՞ւ համար Ըստուած մեղի օրէնք է տուեր։ () օրէնքը մեզի անոր համար տուեր է, որ մենք, մեր բարոյական զօրութիւնը կարենանք փորձել. այսինքն՝ որպէս զի մեր անկարութիւնը ու մեր մեղաց վիճակը հասկընանք ու զգանք, ու աս միջոցովս ալ յորդորուինք՝ նորէն շնորհք ուղելու ու մեր մեղացը թողութիւն խնդրելու։

Ով սիրելի եղբարք իմ՝ որ աս գրուածքս կը կարդաք, թէ որ դուք ալ աղօթքով ու աղաչանքով օրէնքը կարդալու ըլլաք, ու մէջի եղած պատուիրանքներուն վրայօք՝ ձեզ քննելու ըլլաք, կարելի է որ իմ հասած նպատակիս դուք ալ շուտ հասնիք։ Դուք ան ատենը պիտի ճանչնաք որ մեղաւոր ու յանցաւոր էք եղեր, և թէ՛ ձեր չար միտքերովը, ցանկութիւններովը, ու գործքովը՝ արդարապէս արժանի էք եղեր ան անէծքին, որն որ Ըստուած տուաւ իր օրէնքը չի պահողներուն։

Դաւիթ մարգարէն ինչ վիճակի մէջ որ զ ու* ԼԵՍԱՊՄՈՍՆԵՐՐԸ գրեց նէ, ևս ալ նոյն վիճակին մէջը գտնուելով, ու ևս ալ անոր պէս՝ «Խիստ շատ տկար ու ինկած ըլլալով», Սաղ,† ԼԵՍ, 6. ու անոր պէս

* Ըստ Էօֆանասնից, ԼԵՍ:

† Ըստ Էօֆանասնից, ԼԵՍ. 6:

“Իմ անկողինս արցունքովս թրջելով”, (Սաղմ. ք. 6.)
 ետքի նեղութեանս մէջը՝ առ Մատուած աղաղակե-
 ցի, ու ան ալ իր սրբութեան ատուէն իմ աղաչա-
 նացս ձայնը լսեց: Միշտ օրհնեալ ըլլայ Մատու-
 ծոյ անունը. իմ վրայիս երկինքը պայծառացաւ.
 ու Մատուածային լուսոյն շողը թափանցեց անցաւ
 ան մութ ամպերուն մէջէն, որոնք որ իմ հոգիս պա-
 տածի պէս էին: Մատուծոյ սիրոյն ձայնը իմ սրտիս
 մէջը խօսեցաւ, ինծի լսելով՝ հաւատենականը ո-
 ղորմած է. մեղաւոր մարդուն մեռնիլը չուզէր, այլ՝
 աւելի կուզէ, որ մեղաւոր մարդը դարձի գայ ու կեն-
 դանի մնայ: Եղևիել. ԼԳ. 11: Մտ լոյսին ետեւէն
 երթալով՝ աղէկ հասկըցայ, որ յաւիտենական ու
 հզօր Մատուածը՝ ողորմած, գթած, երկայնամիտ,
 բազումողորմ, ու ճշմարիտ է եղեր. Եղևիել. ԼԳ. 6:
 Բայց աս ալ իմացայ որ կատարելապէս ազատ է իր
 ուզած կերպովը՝ իր շնորհքը տալու, ու իր խօսքովն
 ալ սահմանելու ան միջոցը՝ որով որ մեղաւորը կրնայ
 ան շնորհքը ընդունիլ:

Մատուածաշունչ գրոց նայելով, մեր փրկութեան
 ճամբան պիտի ըլլայ՝ Մատուծոյ ու իր խոստման-
 քը սրտանց հաւատք ու կատարեալ յոյս: Մտ պատ-
 ճառաս՝ մեր հօրը Մբրահամու վրայ կրզրուցուի,
 թէ Մատուծոյ առջին արդարացաւ, ոչ թէ իր
 գործքովը, այլ իր հաւատքովը. վասն զի անոր հա-
 մար գրված է: חֶסֶד וֶאֱמֶת בְּרַחֵם אֱלֹהֵינוּ
 Կառեհօվայ զաւատաց, ու հատարալը՝ անոր արդա-
 րութիւն սեպվեցաւ: Օհնիդ. ԺԵ. 6: Մնկէց ետքը
 սկսայ Եղևիել զոհերուն կամ պատարագ-
 ներուն օրէնքը մտմտալ ու քննել: Եղևիել խոսեւ
 շնգամատեանին նայելով, Մատուած զոհը հաս-

տատեց, որ անով իր շքնորհքը ու թողութիւնը տայ. վասն զի գրքուած է, Վ Կ. ԺԷ. 11: אֵין דְּתִיבָּהּ שֶׁבְּפִי אֱלֹהִים לֹא-יִמָּנֵף לֵב-עֲבָדָיו. “Ս ասն զի աս արիւնն է որ հոգւոյն մեղքը պիտի քաւէ”: ՍԼ Եւրեյ, Ը, 10: “Մ հարոն տարին հեղ մը քաւութիւն պիտի ընէ՝ մեղաց թողութեան արիւնովը, որ քաւութեանց համար եղած է”:

Մտոնցմով աղէկ մը հասկըցայ որ, թէ որ մէկը՝ քաւութեան զոհը զղջացող ու խոնարհ սրտով մը ու Մտուծոյ խոստմունքներուն ճշմարտապէս հաւատալով ընել, միայն ան ատենը կրնար Մտուծոյ շքնորհքը ու իր մեղաց թողութիւնը ընդունել:

Քայց աս երկու հարցմունքիս ապացուցութիւնը մինչև որ գտայ նէ, կտոր մը հոգնեցայ:

Մռաջին հարցմունքս աս էր. Մտուած առանց զոհից չէ՞ր կրնար մի թողութիւն տալ: Քայց յետագայ երկու խորհրդածութիւնը իս շուտ մը համոզելցին բացասապէս այսպէս պատասխան տալու, թէ՛

1: Մտուած անանկ չի կամիր. վասն զի՝ թէ որ կամէր նէ, զոհերը ինքը չէր պատուիրեր:

2: Որովհետև մենք խեղճ ու ողորմելի ստեղծուած մըն ենք, պէտք է որ Մտուծոյ ըսածին հաւատանք ու հնազանդինք. ու պիտի չուզենք որ անոր խորհուրդներուն խելք հասցունենք: Արբոր անապատին մէջը՝ օձերը մեր հայրերը խածին նէ, Մմենապարօղն Մտուած՝ որ իր մէկ խօսքովը կրնար անոնց վէրքերը առանց գործիքի մը բժշկել՝ ու ըռնացընել, հրամայեց որ պղնձէ օձի մը վրայ նային, ու անանկ ըռնան: Մն ատենին Սկեպտիկեանները՝ այսինքն թերահաւատները, որ Մտուծոյ յայտնու-

Թեանը չէին ուզեր հաւատալու, ու դէպի ան փրկիչ օձը աշուրնին վերցրնելու, խեղք բանեցընելով ու ըսելով՝ Թէ ասանկ մէկ անխելք միջոց մը ի՞նչ զօրութիւն կրնայ ունենալ, ու ի՞նչ օգուտ կրնայ ընել. ան մտքի վրայ եղող մարդոց ամէնն ալ Թունաւոր խածուածքէն ետքը՝ առանց ողորմութեան մեռան. բայց անոնք՝ որ հաւատքով ու երախտագիտութեամբ Մատուծոյ փրկութեան միջոցը ընդունեցին, շուտ մը ըրնացան. ու աս կերպովս Մատուած անոնց հաւատքին ու հնազանդութեան փոխարէնը տուաւ:

Ուրեմն Մատուծոյ առջևը՝ մեղաւորին քաւուիլը ու արդարանալը արեան զոհով աներկբայ ճշմարտութիւն մըն է. աս միայն ըսելով, Թէ Մատուած ասանկ ուզեց՝ ու ասանկ յայտնեց:

Նշրկորդ խորհրդածութիւնը՝ որ քիչ մը խղճմտանքս շփոթեց զոհերուն վրայօք, ասիկա էր: Աս ինծի կըհարցունէի. Մայց ասօրուան օրըս՝ զոհը ո՞ւր էից առնելու ու ո՞ւր տեղ ընելու է: Սենք խոստմանց երկրէն հեռու ենք, Մատուծոյ խորանը աւրած է. ան սուրբ քաղաքը՝ որ ատեն մը այնչափ երևելի էր, ուր որ Մատուծոյ ժողովուրդը կը ժողուրվէր Իսրայէլին Սուրբը օրհնելու համար, անոր Մէլուիաներ ըսելու համար, ու անոր տապանակին չորս կողմը մեծ ցնձումներ ու հանդէսներ ընելու համար, ո՞ւր է հիմա անիկա, և ո՞րին ձեռքն է: Եւ ատ ցաւալի բան է երբոր մտմտանք, Թէ մեր ազգը իր հայրենիքէն հեռացեր է. ու առանց Թագաւորի, առանց իշխանի, առանց զոհի, առանց խորանի, առանց քահանայի, և առանց դաբիրայի աշխարհիս ամէն կողմը ցրուած է: Յրուած ըլլալու

վը, խիստ ողորմելի վիճակներու մէջ ալ ինկած է :
 Ս ասն զի արքայանայ մէջ ըլլալովը՝ անկարելի
 բան է որ ԽՅՅ. Ֆէստի պատեքը, ԴԵՖԵԴ ԵՐ Եօժ արիւն-
 քաւութեան օրը ու ուրիշ տօնախմբութիւնները Մս-
 տուծոյ դրած սուրբ օրինացը պէս կարենայ կատա-
 րելու : Ու քանի՞ դար է՝ որ մենք աս ողորմելի վի-
 ճակիս մէջը կրգտնուինք . ու ե՞րբ պիտի յուսանք,
 որ աս վիճակէն խալըսինք :

'Ի վրձն այսր անմի՛ ուրիշ ազգաց հետ ալ միտցած
 չենք : Բայց աս մեր ազգին կամ ժողովրդեանը ազ-
 գային պահպանութիւնը՝ արդեօք դիպուածո՞յ գործք
 է, թէ մանաւանդ Մստուծոյ բարկութեանը գործքն
 է . որ իր վրէժխնդիր ձեռքը մեր ժողովրդեան վրայ
 ծանրացուցեր է :

Մս հարցմունքներուս լուծմունքը՝ յետագայ խոր-
 հրդածութիւններուն մէջը գտայ : Մուջին գերուիր
 որ Բաբելոն էր, 70 տարի միայն քշեց . ինչպէս որ
 Արեմիա մարգարէն մարգարէացաւ . Աբէ՛՛ . ին .
 11 : Արկրորդ գերութիւնը՝ որ ան ալ Աբիւրդ ()-
 բնաց, ի՞թ . ու Սիւէ Դ . գուշակուած է . թէպէտև
 աւելի ընդհանուր կերպով մը գրուած է, ու կտրը-
 ուած չէ՝ թէ որչափ ատեն պիտի քշէ, տասնը ութը
 դար է որ կըքշէ . ու այսչափ ատենէ՛ ՚ի վեր մինչև
 աս օրս մեր խեղճազգը Մստուծոյ կարող ձեռքովը
 պահպանուած է :

Մուջին գերութիւնը՝ կուսպաշտութեան պա-
 տիժն էր : Արկրորդ գերութիւնը՝ աւելի այնքան
 մեծ մեղքի մը պատիժը պիտի ըլլայ, որքան որ 18
 դարը՝ 70 տարիէն աւելի երկայն միջոց մը կըլլայ .
 վասն զի Մստուած արդար է : Ու կուսպաշտութենէ
 աւելի մեծ մեղքը՝ ո՞րը կրնայ ըլլալ : Արանի թէ ա-
 սոր վրայ մտմտայիք դուք . իրաւոր մենք աս ողորմելի

վիճակիս արժանի ենք : Բայց աս վիճակս ե՞րբ պիտի լըմըննայ : Ըստր պատասխանն ալ Ըստուծոյ պատգամաց գրքին մէջը գտայ : Ընտեզը գրուած է , թէ՛ Ըստուած՝ Ըբրահամու , Իսահակայ ու Յակոբայ խոստացաւ , որ աշխարհիս բոլոր ազգերը անոնց զաւակովը պիտի օրհնուին : Յայտնի կերևնայ՝ որ աս խոստմունքս մարմնաւոր ու ժամանակաւոր օրհնութեան համար չէր . վասն զի ազգաց պիտոյքը՝ իրարմէ շատ տարբեր են , ու շատ կրփոփոխին . այլ ՚ի հարկէ հոգևոր օրհնութեան համար էր . որովհետև աշխարհիս բոլոր ազգերը՝ ամէն կլիմայի տակ , ամէն դարերու մէջ , ու բազաւթականութեան ամէն սատիճանի մէջը մի և նոյն հոգևոր պիտոյքը ունին , այսինքն Ըստուծոյ հետը հաշտուելուն պիտոյքը կամ կարօտութիւնը ունին :

Արիշ մէկ մտածութիւն մը կամ քննութիւն մըն ալ կայ զոհերուն վըայօք՝ որ շատ ստենէ ՚ի վեր մեր եզբարցը շատերուն գայթակղութեան քար եղաւ , ու նաև ինծի շատ մեծ ու անհանգիստ տարակոյսներ պատճառեց : Ըհա այս է . Ըն Խարայէլի Ըստուածը՝ որ Սոփեսի բերնովը հաշտութեան ու թողութեան համար հարկաւոր միջոցի մը պէս՝ զոհերը մեզի ցուցրցեր էր , նոյն Ըստուածը իր ետքի քանի մը մարգարէներուն բերնովը կը յայտնէ որ զոհ չուզէր , ու զոհէն բնաւ չի հաճիր . զոհէն ձանձրացեր ու կշտացեր է , ու Խարայէլացիի ձեռքէն բնաւ զոհ չէր ուզած . Լն : տե՛ս ւն . Սոփես . ԺԷ . 22 . 23 . Սոփ . * ծ . 8—13 : Լսայի . ւն . 10—19 : Լբե . Է . 21—28 : ԺԴ . 12 : Լիմայ աս երկու տեսակ Ըստուծոյ յայտնութիւնները որ այսչափ իրա-

* Ըստ Եօլեմնտանից , խթ :

բու ներհակ ու հակասական կերևնան , ի՞նչպէս կրնանք իրարու հետ յարմարցընել :

Դ՞ն Մատուածաշունչ Պիրքը ուշադրութեամբ խորունկ մը կարդալով՝ աս բանիս վրայօք ալ աս պատասխանը գտայ :

Ղ Լտական տնտեսութիւնը կամ կառավարութիւնը սոսկ խորհրդաւոր էր , ու առաջուցմէ կը ձեւացունէր կամ կըրցուցընէր երևելի կերպով մը ան օրհնութիւնները , որն որ Մատուած խոստացեր էր տալու աշխարհիս ամէն ազգերուն՝ Մբրահամու զաւակովը : Ղ Լտական օրինաց գլխաւոր հիմը՝ զոհից վրայ կայացած էր : Մն զոհերը ինքիրմէ ոչ աղտոտ խղճմտանքները կրնային լուալ , և ոչ սուրբ ու արդար Մատուծոյն բարկութիւնը իջեցունել : Ղ Վերայ այսր ամենայնի իրենց նշանակութեանը նայելով՝ շատ մեծ ու հարկաւոր բան մըն էին : Սէ որ մէկը զոհին նշանակութիւնը խորանին առջը մոռնար , ու անանկ հաւատար թէ նոխազաց ու ցլուց արիւնը իրաւցընէ կրնայ մեղքը քաւել , բնաւ Մատուծոյ ուղած զոհը բրած չէր ըլլար , թէ և խիստ ճիշդ կերպով մը զոհին արարողութիւնը կամ ծէսը կատարած ըլլար : Ղ այց ասոր ներհակ՝ ան Վարայեղացին , որ անոր նշանակութիւնը միտքը կըրերէր , ու հաւատքի աչքով՝ զոհին կամ պատարագին ձեռոյն մէջը՝ նոյն իսկ խորհրդաւոր բանը տեսներ նէ , անիկա կատարեալ զոհ ըրած կըլլար , ու անոր ձեռաց մէջը եղած զոհը՝ Մատուծոյ ընդունելի նուէր մը կըլլար :

Ուրեմն զոհերուն նշանակութիւնը ի՞նչ էր : Մհա ասոնք են : Օոհերը հրամայուած էին՝ Ղախ խարայէլին (ու ամէն աշխարհի) միտքը ձգելու համար՝ իրենց անկումը , իրենց մեղքերը , ու իրենց

յանցաւոր ըլլալը, ու ան պատճառաւ ճշմարիտ
զղջում մը անոնց սրտին մէջը ազդելու համար:

Արկրորդ՝ Արեամբ հաշտութեան խորհուրդը անոնց սորուեցունելու համար:

Արրորդ՝ Աստուծոյ կամացը հաւատքով ու հնազանդութեամբ մտիկ ընելը անոնց սորուեցունելու համար. թէև իր շնորհաց միջոցներուն ընտրութիւնը՝ մարդու մտացը ներհակ ալ ըլլայ:

Սերջապէս ու գլխաւորաբար՝ Լսրայելի ճշմարիտ հաւատացեալներուն երևելի նշաններ տալու համար ան պատարագին կամ զոհին վրայօք, որ դեռ պիտի գար, ու հասկըցունելու համար, թէ օրինաց զոհերը ուրիշ բան չէին, բայց եթէ անոր տիպը կամ օրինակը: Այսինքն՝ Սեսիային պատարագին վրայօք, որ աշխարհիս մեղքերը իր վրայ պիտի առնէր, ու իր չարչարանքովը ու իր մահուամբը՝ զանիկա Աստուծոյ հետ պիտի հաշտեցունէր:

Աս ետքի խօսքիս վրայ համոզուեցայ, առաջ՝ Օգոստոսի մարգարէին երկու յետագայ խօսքերովը. գլխ. Ժ. 1, 7: Ահա առաջին երկու խօսքերը:
בְּיוֹם־הַהוּא יִהְיֶה מִקֹּרֶן נִפְתָּח לְבֵית דָּוִד וְיִבְרָךְ יְהוָה שֶׁלֹּא לְתַפְאֵל יִבְרָךְ עוֹרֵי עֵבֶר־עַיִר וְעַל־קֶבֶר עַמִּיתִי נֶאֱמַר דְּהִזָּה צְבָעוֹת:

“Ան ատենը՝ Դաւթի տանը ու Արուսաղէմայ բնակչացը աղբիւր մը պիտի բացուի՝ մեղքի ու պղծութեան համար”: “Վ՛ր թուր արթնցիր իմ հովուիս դէմ, ու ան մարդուն դէմ որ ինձի հաւասար չնկէ ե կըսէ՝ զօրքերուն Ահհօվան”: Բայց Աստուծաշունչ գիրքին մէջը իրեք տեղ կայ, որ ամէնէն աւելի մասնաւոր կերպով մը զիս համոզեցին, ու յայտնապէս հասկնալով, որ Սեսիայն աշխարհիս մեղքը համար իրազեկ զոհ պիտի ըլլար:

40012-67

Ու ան վկայութիւնները՝ Սաղմ, * իբ. Գանիէլ մարգարէին գԸ, թ. ու Եսայի մարգարէին ծի գլխուն մէջն են: Եւ մարգարէական խօսքերը կը-
ցուցնեն որ Մեսիայն մեր տեղը պիտի չարչարուի
ու պիտի մեռնի. ու այնչափ բացայայտ ու պարզ
բառերով գրուած են, որ ոչ միայն Հին բարբիները
միաբերան կը համաձայնէին ան խօսքերը Մեսիային
տալու, այլ նաև մերնոր վարդապետները՝ որք են
Եպենեղոս, Ղարգի ու Եպարպանէլը, որչափ թշնա-
մի ալ են նէ աս վարդապետութեանս՝ պարտական
եղան աս խօսքերս Մեսիային վրայ մեկնելու: Ու
ինչպէս կրնային ուրիշ կերպով զանոնք մեկնելու.
Թէ որ կրնան նէ, թող մեկնեն: Եւ պատճառաւ՝
մենք օրինակի համար, Եսայեայ. ծի գլխուն գրաւոր
թարգմանութիւնը հոս տեղը պիտի դնենք, որ յատ-
կապէս նախընթաց գլխուն 13 համարէն կըսկըսի:

“Եւ հա իմ ծառաս իմաստուն պիտի ըլլայ, պիտի
բարձրանայ, մեծնայ, ու շատ պիտի փառաւորուի:
Նաև շատերը քեզի կը զարմանան, անոր համար որ՝
իր երեսը ամէն մարդոցմէ աւելի տգեղ էր, ու իր
կերպարանքը՝ մարդոց տղաքներէն աւելի րգէլ:
Նաև շատ աղքերը պիտի ցօղէ: Եւնոր պատճառաւ՝
թագաւորները իրենց բերանը պիտի գոցեն. վասն
զի անոնք՝ որոնց որ ծանուցում եղած չէր, անիկա
պիտի տեսնեն, ու անոնք՝ որ լսած չէին, անիկա
պիտի ճանչնան: Մեր ըսածին ո՞վ հաւատաց. ու
Եէհօվային բազուկը՝ որ ո՞նէ յայտնի երևցաւ: Վասն
զի անիկա Եստուծոյ ծառան նոր բողբոջի մը պէս
անոր Եստուծոյ առջևը վեր ելաւ, ու արմատի մը
պէս՝ մէկ չոր գեանէ մը: Եւնիկա ոչ գեղեցկութիւն

Եւսո Եօթանասնից, ին:

*

և ոչ վայելչութիւն ունէր, մենք անիկա տեսանք,
 բայց չունէր բնաւ անանկ մէկ երևոյթ մը՝ որ մեզի
 հաճոյ ըլլայ: Մնիկա մարդոց անարգածը, ու տկարն
 էր, մարդ մը՝ որ ցաւու համար էպօծ է, ու նեղու-
 թիւնը կը ճանչնայ, ու կընմանի անանկ մէկ մարդու
 մը՝ որուն առջին ուրիշները երեսնին կը դոցեն: Մ-
 նիկա անարդուեցաւ, ու մենք բանի մը տեղ չի դրինք:
 Երաւցընէ անիկա մեր նեղութիւնները քաշեց, ու
 մեր ցաւերը տարաւ, թէպէտ և մենք կարծեցինք
 որ Մտուծոյ կողմանէ կը զարնուի, կը ծեծուի ու կը-
 ցածնայ: Տայց անիկա մեր անօրէնութեանցը հա-
 մար վիրաւորուեցաւ, ու մեր մեղացը համար ջախ-
 ջախեցաւ. մեր խաղաղութեանը պատիժը անոր վրայ
 եղաւ, ու անոր վէրքերովը մենք առողջութիւնը
 գտանք: Մ մէնքս ալ ոչխարներու պէս մոլորեցանք,
 ամէն մարդ իր ուղած ճամբան կերթար, ու Աէ-
 հօվան ամէնուս անօրէնութիւնը անոր վերցու-
 նել տուաւ: Տանջուած ու նեղութիւն քաշած ատե-
 նը՝ իր բերանը չի բացաւ. գառի մը պէս սպան-
 դանոցը տարուեցաւ, ու ոչխարի մը պէս որ խուզո-
 ղին առջևը մունճ կը կենայ, այնպէս իր բերանը չի
 բացաւ: Անեղութենէն ու դատաստանէն առնուեցաւ,
 ու անոր տեղութիւնը ո՞վ պիտի պատմէ: Ա ասն
 զի կենդանեաց երկրէն վերցաւ, ու իմ ժողովրդեա-
 նըս մեղքին համար զարնուեցաւ: Թէպէտ և իր գե-
 րեզմանը չարագործներուն կարգը դրաւ, բայց ա-
 նիկա մեռնելէն ետքը՝ հարուստին հետ է: Ա ասն
 զի անօրէնութիւն մը չէր ըրած, ու իր բերանը նեն-
 գութիւն մը չէր գանուած: Տայց անոր ջախջախուիլը
 Աէհօվային բարի զուարճութիւնն էր, ու ինքը նե-
 ղութեան մէջ դրաւ անիկա: Արբոր իր անձը՝ մեղաց
 համար պատարագ ընելու ըլլայ, իր սերմը՝ կամ

սերունդը պիտի տեսնայ, իր օրերը պիտի երկըն-
ցունէ, ու Աէհօվային բարի զուարճութիւնը՝ անոր
ձեռքովը պիտի ածի: Իր անձին աշխատութիւնը
տեսնայ նէ, պիտի կըշտանայ: Իմ արդար ծառաս
շատերը պիտի արգարացունէ իրեն ծանօթութեամ-
բը, վասն զի անոնց անօրէնութիւնները՝ ինքը իր
վրան առաւ: Ընոր համար մենծերուն մէջը ես ա-
նոր բաժին պիտի տամ, ու զօրաւորներուն հետը՝
անիկա աւարը պիտի բաշխէ, վասն զի իր անձը մա-
հուան պիտի տայ, չարագործներուն կարգը դրուած
պիտի ըլլայ, շատերուն մեղքը իր վրան պիտի առ-
նէ, ու մեղաւորներուն համար բարեխօսութիւն պի-
տի ընէ՞:

Ուրեմն զոհերուն վրայ ունեցած մեծ տարակոյսս
լուծուեցաւ, ու հիմայ բերուած վկայութիւններէն,
ու ուրիշ խօսքերէն, ինչպէս * կ'իթ. Սաղմ. ու Ասա-
յեայ Ծ. գԸ, աղէկ իմացայ որ Վատական զոհերը
երևելի ցոյց մը՝ տիպ մը կամ ձև մըն են եղեր ան
մեծ ու բաւիչ պատարագին, որն որ Մեսիայն իր
անձովը պիտի ընէր:

Իայց ան ատենը՝ մէկ նոր ու շատ հարկաւոր
խնդիրք մըն ալ միտքս եկաւ: Աս ինձի կըհարցը-
նէի, Ըս մեծ պատարագը արդեօք կատարուած է
թէ չէ: Մեսիայն՝ ան արդար ծառան՝ որ իր
պատարագովը շատ մարդիկ պիտի արգարացունէ
զինքը գիանալովնին, արդեօք եկած է մի, թէ դեռ
գալու է: Ըս խնդիրը նորէն ինձի առիթ եղաւ
ազօթք ընելու. ու Ըստուածաշունչ Վրքին մէջը
փնտռելու: Ը ուտ մը ուրախս ցայ, երբոր հոն տե-
ղը աս բանիս վրայօք շատ ազուոր բացատրութիւն-

* Ըստ Էօլեանտանից, կը:

ներ կրցայ գտնել, որ յետագայ մարդարէութեց
մէջը յայտնի կերևնայ : Իսրայէլացիք Ռաբիլոնի
գերութենէն ետքը, տաճարը նորէն շինելու համար
չատ արգելքներու դէմ դնելով, վերջապէս աս շի-
նուածը գլուխ հանեցին նէ, Ազրաս մեզի կրպատմէ
գԸ. 7. 12*. որ տաճարին հանդիսին օրը “Վահա-
նաներուն ու Վետացւոց շատը, ու գլխաւոր հայ-
րերը՝ որ տարիքնին առած ու առաջին տունը ա-
ռաջին տաճարը տեսած էին, ան տունը միտքերնին
բերելով բարձր ձայնով մը լացին” : Մեզէոս մար-
գարէն՝ որ նոյն ատենին վրայ կըխօսի, աս տրամու-
թեանս պատճառը մեզի կըլսայտնէ, պատմելով՝ թէ
նոյն դիպուածին մէջը՝ Մտուած իր բերնովը
Իսրայէլացւոց ասանկ զրուցեց : “Ո՞վ կայ ձեր մէ-
ջը, որ մինչև հիմայ մնացած ըլլայ, ու աս տունս
իր առջի փառաց մէջը տեսած ըլլայ. ու ի՞նչպէս
կրտեսնէք հիմայ աս : Մտիկա ոչինչ բան մը չէ՞ մի
ձեր աչքին առջևը, անոր նայելով” : Մեզէոս. ք. 3 :
Իրաւցրնէ՛ թէպէտ և աս երկրորդ տաճարը շատ
ստորնագոյն էր, բայց Մտուած նոյն մարգարէու-
թեան մէջ քանի մը համար վարը 6—9 ասանկ կը-
զրուցէ : “Մհա անգամ մըն ալ՝ քիչ ատենէն ետքը՝
երկինքը՝ երկիրը՝ ծովը ու ցամաքը պիտի շարժեմ,
ամէն ազգերը պիտի շարժեմ, ու ամէն ազգաց ցան-
կալին, պիտի դայ, ու աս տունս քի երկրորդ տա-
ճարը փառքով պիտի լեցունեմ. ըսաւ զօրքերուն
Աէհօվան : Մրծաթը իմն է, ոսկին իմն է կըսէ
զօրքերուն Աէհօվան, Մս† ետքի տանը փառքը՝

* Քսո Եօլմանասիկ, ք Ազրաս, գԸ, 7, 12 :

† יִרְרָא אֶת-הַמָּלְאָכִים וְהִתְרַשְׁטוּ אֵלָיו, Մայեւոյ, խի, 6 համարէն ս— ք,
Սանա—էլէ ԺԺ, 12, 13 համարնէրէն կէրեայ՝ որ հաս

Տօրը Յակոբայ բերնովը գուշակուեցաւ երբոր իր տղաքը, ու անոնց զաւակները՝ անոնց հետ օրհնեց, ու զրուցեց:

וְאַתְּ־סֹדֵר־בְּרִית־בְּיַד־יְהוָה עַד־רִגְלֵי־יָם מִיַּד־דָּרְוֹמִיִּם מִיַּד־הַיָּם וְאַתְּ־סֹדֵר־בְּרִית־בְּיַד־יְהוָה עַד־רִגְלֵי־יָם מִיַּד־דָּרְוֹמִיִּם מִיַּד־הַיָּם
 Ընտանիքս շնորհակալ եմ ձեր հետ ինչպէս ձեր հետ ինչպէս
 աստիճան շնորհակալ եմ: Արքունի գաւազանը՝ Յուդայէն չի
 պիտի վերնայ, և ոչ օրէնսդիր մը անոր ոտից մեջէն,
 մինչև որ Միջին զայ. Օննի. խմբ., 10: Արդ՝
 որովհետև աս օրուան օրս Յուդայիցեղը ուրիշ ցե-
 ղերէն չորոշուիր, ինչու որ Հրէայ մը չկայ որ գիտ-
 նայ թէ ինքը որ ցեղէն իջած է, ու տաճարը աւ-
 րընելէն ետքը ազգաբանութիւն ալ գրող չկայ,
 ու արքունի գաւազանը ու օրէնսդիրը Յուդայէն բո-
 լորովին վերցած են. ասկէց ՚ի զատ՝ քաղաքը ու
 խորանը աւրած են, ու ազգն ալ աշխարհիս ամէն
 կողմը ցրուած է, ու ասոնք ալ անանկ բաներ են՝
 որ Մեսիային գալըստենէն ետքը պիտի ըլլային,
 ուրեմն յայտնի կերպնայ որ Մեսիայն արդէն եկած
 է, ուստի և մեր մեղքն ալ անոր պատարագովը քաւ-
 ուած է:

Ասանկ համոզուելէն՝ ետքը՝ սրտիս մէջը շատ մեծ
 նեղութիւններ ու հակառակութիւններ զգացի: Աս
 ինձի կըսէի, ի՞նչպէս կրնայ ըլլալ՝ որ իմ մինչև
 հիմայ հաւատացած բաներս ամէնն ալ ծուռ ու սխալ
 ըլլան. ու անոր՝ որ մենք անարգութեամբ Դիւնի լա-
 լու կախած կըզրուցէինք, անիկա ճշմարիտ Մեսիայ
 եղած ըլլայ: Վրիստոնեաներուն հաւատքը, ան
 վրիստոնեաներուն՝ որոնց շատը անանկ կեանք մը
 կանցրնեն որ Աստուծոյ օրէնքին բոլորովին դէմ է,
 կրնայ մի ճշմարիտ հաւատք ըլլալ:

Իսկ օրհնեալ ըլլայ Աստուած, աս մտատան-
 ջութիւնները խիստ քիչ քշեցին, Դիւն Աստուածա-

շունչ Վիրքը կարգալով աղէկ ճանչցայ ու սոր-
ուեցայ, որ պէտքը չէ կրօնքի կամ հաւատքի մը Մս-
տուածային ծագումը դատել, անիկա դաւանողնե-
րուն վարքը նայելով. և թէ ճշմարտութիւնը՝ բազ-
մութեան բաժինը չէ կամ բազմութեան չնայիր:

Խորայէլի ժողովրդեան բովանդակ պատմութիւ-
նը ասոր փորձը մեզի կը բացուցնէ: Վսկզբանէ հետէ՝
Սովսէսի, Յեսուի, Վաւիթի, Սամուէլի, Լղիայի
պէս մարդիկ, կամ մէկ խօսքով զըուցեմ, ճշմա-
րիտ Խորայէլացիները Խորայէլի մէջ խիստ քիչ էին:
Լղիայի ատենը գտնուած ան եօթը հազար մար-
դիկը՝ որ Ռահաղ կուռքին երկրպագութիւն չըրին՝
ի՞նչ պիտի ըլլային մէկալ մնացած ժողովրդեանը
բով, որ ամէնն ալ կուսպաշտութեան մէջը ինկան:
Լոսայի մարգարէին ատենը բոլոր ազգը՝ քանի մը
մարդիկներէն՝ ի զատ՝ Սոգոմացուց ու Վոմորացոց
չէին մի նմաներ. Լոսայ, գԸ. ան: Վրիստոնէից ե-
կեղեցւոյն մէջն ալ այնպէս է: Մստուած ամէն ա-
տեն եկեղեցիին մէջը իր եօթը հազարը պահեր է,
որոնք որ Վիր ճշմարտութեանը աւանդապահն են,
ու իր Սուրբ Հոգւոյն տաճարն են: Ուստի իմ
բաղդս բանելով, ասոնց մէջէն մէկ քանիին հետը
ծանօթութիւն ըրի: Մստուծոյ վախը, աշխարհէս
զատուիլ, ճշմարիտ եղբայրական հաղորդակցութիւն
մը՝ որ ընկերութեան մէջը գտնուած ամէն տեսակ
ու ամէն աստիճանի մարդիկը իրարու հետ կը միա-
ցունէ, ազգային պաշտօնին մէջ հաւատարմութիւն
մը, Մստուծոյ փառացը՝ ու Մստուծոյ ճշմարտու-
թիւնը տարածելու համար՝ բարի նախանձ մը, ա-
ռանձին կեանքի մէջ՝ հանդարտութիւն ու բարե-
կարգութիւն մը, դժբաղդին կարեկից ըլլալ, խո-
նարհութիւն, համբերութիւն, քաղցրաբարոյու-

Թիւն, ներումն, նաև թշնամեաց համար ջերմեռանդ աղօթք, Մատուածաշունչ գրոց աղէկ տեղեկութի մը, ու Մատուծոյ յայտնութեանը սէր ու հպատակութիւն մը, մէկ խօսքով զրուցեմ, Մատուծոյ ու ընկերի սէր, ու Յիսուսի Վրիստոսի անձին վրայ անկեղծ բարեպաշտութիւն մը, ու գերբնական սէր մը: Մհա աս է ճշմարիտ Վրիստոնէից բուն վարքը ու կենդանագիրը, որոնց հետ Մատուած ինծի բարեկամութիւն ընել տուաւ՝ հաւատքի վրայօք նոր ապացուցութիւններ փնտրուած ատենս: Մբրահամու ճշմարիտ զաւակները, խոստմանց ճշմարիտ որդիքը, ու Մատուծոյ ճշմարիտ ժողովուրդը՝ իրաւցրնէ ասոնք են: Մտոնց հետը սիրով կենցաղավարելու ատենս՝ ես միշտ ճշմարտութիւնը կրփրնտրուէի. ու հաստատ միտքս գրեր էի, որ ուր որ գանամ՝ ու ինչ որ ըլլայ ալ նէ, անիկա ընդունիմ. միայն թէ ԴՆ Մատուածաշունչ գրքին համաձայն ու համեմատ ըլլայ:

Մյո՛ սիրելի եղբարք իմ, ես միշտ օգնութիւն կրկնդրէի Մատուծմէ, որ ըսեր է, “Մնիկա զիս կանչէ նէ, ես ալ անոր աղօթքը կրնդունիմ”. Սող. * զմ. 15: Մատուած իմ աղօթքս լսեց ու զիս ապահով ընելով ինծի հասկրցուց, որ Մեսիայն եկեր է, ու իմ մեղքիս համար չարչարուեր է, ու իմ անօրէնութիւններուս համար զարնուեր է, ու իմ պատիժս իր վրան առեր է, որպէս զի ես խաղաղութիւնը շահիմ: Մն ատենէն՝ ի վեր է որ իմ օիրտս խաղաղութեամբ ու հանգստութեամբ լցուեցաւ: Մյո՛ կրնամ ասիկա զրուցել, որ Մատուածաշունչ գրքին մէջը եղած երկու հիմնական ճշմարտութիւն-

* Մատուածաշունչ, գլ. 7. 15:

ներուն՝ բոլոր սրտանց քանի որ հաւատացեր եմ ու ճանչցեր եմ նէ, երջանիկ եղեր եմ, այսինքն՝ մարգուն անկումը Մ. դամավ, ու նորէն կանգնումը Մ. Եսիայով: Բնութեամբ՝ մասնակից եմ անկման, ու հաւատքով՝ մասնակից եմ կանգման: Այս փրկուեցայ. աղէկ գիտեմ որ Մ. Եսիային ձեռքովը Մ. ստուծոյ առջևը արգարացայ, ու աս կեանքէս ետքը երկինքը պիտի երթամ, ու ամեներանեալ հոգւոց երջանկութիւնը յաւիտեան պիտի վայելեմ Մ. ստուծոյ երեսը տեսնելով: Մ. լ չեմ նմանիր մոլորեալ ոչխարի, վասն զի աղէկ հովիւ մը գտայ՝ որն որ Մ. ուսէս ու մարգարէները առաջուց գուշակեցին. ու աղէկ ճանչցայ որ նոյն ինքն է իսուա՝ Աստուծոյն աշխարհիս փրկիչն է, ու կենդանի Մ. ստուծոյ Արդին է: Մ. ի՛ սիրելի՛ եղբարք իմ. ատեն մը ես ալ ձեզի պէս անոր սուրբ անունը հայհոյեցի, ու ձեզի պէս անոր անձը ատեցի ու անարգեցի, ու թէ որ ասանկ չըրի ալ նէ, անիկա լոկ վարդապետի մը տեղ դրի, ինչպէս կարելի է թէ ձեր մէջն ալ շատերը դեռ այնպէս կրկարծեն: Մ. ս օրուան օրս մի միայն անիկա կը սիրեմ, ու անոր շնորհակալ կը լըամ, վասն զի իմ մեղքերս իր վրան առաւ. ու անիկա է որ իմ անօրէնութիւններըս վերցուց, ու անոր վերքերովը ես իմ բժշկութիւնս գտայ:

Մ. ն երկու հիմնական ճշմարտութիւնները ճանչնալէս ետքը՝ Մ. ստուածաշունչ գրոց շատ տեղուանքը, որ առաջ ինձի բոլորովին անհասկընալի կերևնային՝ անոնք ալ սկսայ հասկընալ: Մ. էկ քանին հոս տեղը օրինակ պիտի բերեմ:

Արկրորդ օրինաց գրքին մէջը, գլ, ԺԸ. համար 15, 18. Մ. ուսէսինման մէկ մարգարէ մը խոստացուեր է, ու Մ. ստուած կուղէ որ անոր խօսքը մտիկ

ընեն . ապա թէ ոչ՝ ծանր պատիժներ պիտի տայ
իր կողմանէ :

Պէտք է որ երկրորդ սաղմոսն ալ բոլորովին հոս
տեղս վկայութիւն բերեմ :

Ղաւթի խօսքերը :

Ինչո՞ւ հեթանոսները խռովութիւն կրնեն , ու
ժողովուրդները պարապ բան կրմտմըտան . Արկրի
թագաւորները ինքըզինքնին կը հաստատեն , ու իշ-
խանները իրարու հետ խորհուրդ կրնեն Տէրօջը
գէմ , և անոր () ծեալին գէմ , Ընէլլ՝ Կոտրենք
անոնց կապերը . ու մեզմէ ձգենք անոնց լուծը : Աջ-
կինքը բնակողը անոնց վրայ պիտի ծիծաղի . Տէրը
պիտի ծաղը ընէ անոնք : Ըն ժամանակը պիտի խօ-
սի անոնց իր բարկութիւնովը , և իր սրտամոռութիւ-
նովը պիտի սասանեցունէ անոնք . ու պիտի ըսէ ,

Ըստուծոյ խօսքերը :

Այս օձեցի թագաւորս իմ սուրբ լեռանս Արօ-
նին վրայ :

Սեպտիմի խօսքերը :

Հրամանը պիտի պատմեմ . Տէրը ինծի ըսաւ՝
Ղաւթ իմ Արգիս ես . ես քեզ այսօր ծնայ . Ինչգրէ
ինծմէ՝ ու հեթանոսները քեզի ժառանգութիւն պի-
տի տամ , ու երկրին ծայրերը քեզի ստացուածք .
Պիտի կոտրես անոնք երկաթէ գաւազանով , բրու-
տի ամանի պէս պիտի փշրես անոնք :

Պատմիկի Խօսքերը :

Այս հիմայ՝ թագաւորներ, միտմելիդ առէք . երկրի՛ դատաւորներ, խրատուեցէ՛ք : Ա՛լ ախով ծառայեցէք Տէրոջը, ու գողալով՝ անկէ՛տ մեծարեցէ՛ք : Արդին համբուրեցէ՛ք՝ որ չբարկանայ ու ճամբուն մէջ չկորսըվիք, երբոր անոր բարկութիւնը քիչ մը բորբոքի . երանի՛ անոնց ամէնուն որ անոր կը յուսան :

Ա՛նկէց ետքը՝* իբ՛. խն ու ճ՛, սաղմոսները : Ա՛ս ետքի սաղմոսին առջի տուները հոս օրինակ դնենք՝

“Տէրը իմ Տէրոջս ըսաւ . ‘Աստէ՛ իմ աջ կողմս, մինչև քու թշնամիներդ ոտքերուդ կոխելիք ընեմ : Տէրը քու զօրութեանդ գաւազանը Սիօնէն պիտի խրկէ . քու թշնամիներուդ մէջը տիրէ’” :

Ասայի մարգարէին է, ը, թ, գլուխը . բայց թ գլխուն 5 ու 6 համարը կարդանք : “Սեզի մանուկ մը ծնաւ, մեզի տղայ մը տրուեցաւ, ու իշխանութիւնը իր ուսին վրայ պիտի ըլլայ, ու անունը դրին Իմ Կոնքի, Աբանչելի . Կարճեօնց, Խորհրդական . Կարճեօնց Կը Կոնք, Աստուած հզօր . Կարճեօնց Կը Կոնք, Կարճեօնց Կը Կոնք : Ա՛նոր իշխանութեանը աճումը ու խաղաղութիւնը վերջ պիտի չունենայ : ‘Աւթի թագաւորութեանը վրայ պիտի նստի, որպէս զի անիկա արդարութեամբ ու ուղղութեամբ ամուրցընէ, ու հաստատէ՛ հիմակուց ու միշտ : Օջրբերու Աստուծոյն նախանձը աս բանս պիտի ընէ’” :

‘Աոյն մարգարէին յետագայ գլուխներն ալ աս

* Իսրայի Խօսքերունց, ին, ին, ճ՛ :

բանիս վրայ կրկնօսեին, ին, խբ, խթ, ծ, մինչև գիրքին վերջը: Ամանապէս Արեմիային աս մարգարէութիւնը գլ, իք. 5. 6:

“Ահա օրերը կուգան՝ կըսէ Աէհօվայ, որ ես Վաւիթէն արգար ընծիւղ մը իմ պատի հանեմ, ու անիկա թագաւորի մը պէս թագաւորութիւն պիտի ընէ. բարեբաղդ պիտի ըլլայ, աշխարհիս վրայ դատաստան ու արգարութիւն պիտի ընէ: Ան օրերը՝ Յուդան պիտի ազատի, ու Ռուսայէն ապահովութեան մէջ պիտի բնակի, ու անոր՝ աս անունը պիտի տրուի, Աէհօվայ՝ արգարութիւն մեր: տես նաև Աբէ, Ը, և Լա:

Անկէց ետքը՝ Ազեկիէլ մարգարէին լք գլ, 23, ու 24 համարը, աս խօսքերս կրկարդանք: “Աս պիտի հանեմ անոնց վրայ (ոչխարներուս վրայ) մէկ հովիւ մը, որ զանոնք արածէ. այնինչն իմ Վաւիթ ծառաս. անիկա զանոնք պիտի հոգուէ, ու ինքը անոնց հովիւը պիտի ըլլայ. ու ես Աէհօվայ անոնց Աստուածը պիտի ըլլամ, ու իմ Վաւիթ ծառաս՝ անոնց մէջ իշխան պիտի ըլլայ. ես եմ Աէհօվայն՝ ես խօսեցայ”: ատես նաև Ագէ, գլ, Լ, 24, 25:

Բայց Սիբիա մարգարէին Ե գլ, 1 ու 3 համարը, աս երևելի մարգարէութիւնը գրուած կայ.

ואתח ברת לחם אפרתה צעיר להיות באלפי יהודה ממך לר
 רצא להרות מושל בשראל ומצאיתיו מקדם מימרי עולם: לכן
 התנם עד-עת יולדה הנה דתך אהדך ושומון על-פני ישראל:
 דעמד ורעה בעד יהודה בגאון שם יהודה אלהיך ורשבה פירעתה ודעל
 עד-אפסי-ארץ:

“Այց դուն՝ Ռեթէհէ՛մ Ափրաթայ, թէպէտ և
 դուն շատ պղտիկ ես Յուդայի հազարաւոր աստուծո-
 լի մէջը, քեզմէ պիտի ելլայ Ռուսայէլին իշխանը, ու

անոր ծնունդը՝ ՚ի սկզբանէ յաւիտենական օրերէն է :
 Ընոր համար անոնք պիտի թողու ինչուան ան ա-
 տենը՝ որ ծնանողը ծնանի, ու իր եղբայրներուն մը-
 նացածը դէպի Խորայէլի որդիքը պիտի դառնայ :
 Ընիկա պիտի հաստատուի, ու Աէհօվային զօրու-
 թեամբը՝ և իր Աէհօվայ Ըստուծոյն անուանը
 փառաւորութեամբը պիտի կառավարէ : Բայց ա-
 նոնք պիտի մնան, վասն զի հիմայ անիկա ինչուան
 աշխարհիս ծայրերը պիտի փառաւորուի” : Ա երջա-
 պէս՝ Օպք, գլ. 7. 8, 9 : 12 ու 13. ու, թ, 9 :
 Ըսեաքի գլխուն մէջը՝ մարգարէն կրկանչուրուտէ :

“Շատ ուրախ եղիր ով դուստր Եիօնի, բարձր
 ձայնով ցնծա՛ դուստր Արուսաղէմի, ահա թագա-
 ւորդ քեզի պիտի գայ, արդար ու փրկիչ, խոնարհ
 ու իշու ու յաւանակի մը վրայ հեծած” : Բաղդատէ՛
 Եիքեայ, 7, ու 6 գլուխը :

Ընատենը՝ մեր հին բարբիներուն գրուածքին մէ-
 ջը եղած շատ տեղուանքը սկըսայ հասկընալ : Ը-
 նոնք՝ իմ հիմակուան բերած վկայութիւններուս
 բոլորն ալ Սեսիային վրայ մեկնե՛ր են. թարկում-
 ներն ալ այնպէս մեկնե՛ր են : Ըսոր ներհակը՝ նոր
 բարբիները՝ իրենց վարդապետական նախապաշար-
 մունքներովը՝ սա բերած վկայութիւններուս նորա-
 նոր մեկնութիւններ տուին : Աւասոր վրայ զարմա-
 նալ պէտքը չէ. վասն զի մարգարէութիւններուն
 հին ու ճշմարիտ մեկնութեանը պատճառաւը՝ Վը-
 րիստոնէից հետ վիճաբանութիւն ըրած ատեննին,
 մեծ նեղութեան ու շփոթութեան մէջ կիյնային,
 անոր համար սուտ մեկնութիւններ հնարեցին,
 որ կերպով մը զիրենք խալցընեն. ապա թէ ոչ՝ ՚ի
 հարկէ հիսուս՝ Աաղովբեցիին ճշմարիտ Սեսիայ
 ըլլալը պիտի ընդունէին. կամ թէ Սուրբ գրոց հե-
 ղինակները սուտորուց են պիտի ըսէին :

Եւ աս իմ զրուցած խօսքս միայն մարդկային փաստ կամ հաստատութիւն չէ, այլ նաև Մատուծոյ խօսքերուն մէջը բացայայտ կերևնայ : Երէմ. Լւ. 31—33 :

“Մհա ան օրերը կուգան՝ կրսէ Եէհօվայ, որ ես * նոր ուխտ մը պիտի ընեմ Խարայէլի տանը հետ, ու Հուդայի տանը հետ : Չէ ան ուխտին պէս որ անոնց հայրերուն հետ ըրի, ան օրը երբոր ձեռքերնէն բռնեցի, որ զանոնք Եգիպտոսի երկիրէն դուրս հանեմ . անոնք ան ուխտը աւրեցին՝ ու ես անոնք առեցի կրսէ Եէհօվան : Եայց ասիկա է ան ուխտը՝ որ Խարայէլի տանը հետ պիտի ընեմ : Մն օրերէն ետքը՝ կրսէ Եէհօվան, ես իմ օրէնքս անոնց մէջը պիտի դնեմ . ու անոնց սրտին մէջը պիտի գրեմ անոնք . ես անոնց Մատուածը պիտի ըլլամ, ու անոնք ալ իմ ժողովուրդս պիտի ըլլան” :

Երկրորդ օրինաց գրքին մէջը՝ գլ. ԺԲ. 15—19 . եղած մարգարէութիւններն ալ նոյն մտքով հասկընալու է, ուր որ ըսուած է՝

“Եէհօվան՝ քու Մատուածդ, քու եղբայրներուդ մէջէն՝ ինծի պէս մարգարէ մը քեզի պիտի հանէ, անոր պիտի մտիկ ընէք : Մնոնց եղբայրներուն մէջէն՝ քեզի պէս մարգարէ մը անոնց պիտի հանեմ . ու իմ խօսքերս անոր բերանը պիտի դրնեմ, ու ինչ որ անոր պատուիրեմ՝ անիկա անոնց պիտի զրուցէ : Իւ ո՞վ որ մտիկ ընելու չըլլայ ան խօսքերուն, որ ան իմ անունովս պիտի զրուցէ, անոր հարչուը անկէց պիտի ուղեմ” :

* Մն խօսքս աղէի յինչըն է : Մատուած աս օրէզս չէ խոստանար Հին ուխտը նորոգելու, այլ՝ նոր ուխտ մը բնելու :

Արեմն Մատուած կուզէ որ ամէն մարդ աս նոր մարգարէիս հնազանդի :

Բայց թէ որ մեր հասկըցածին պէս, ու մեր սուրբ գիրքերուն տուած նշաններուն նայելով Սեսիայն հարկաւորապէս եկած է, ու թէ որ Սովսէսի պէս՝ (որ Խարայէլը Ագիպտոսի գերութենէն ազատեց) մեղաց գերութենէն բոլոր մարդիկ փրկեց, կամովին զինքը զոհ ընելով ՌՅՅ փեսայ պատեքին օրը, զատկական ճշմարիտ գառին պէս՝ որուն նաև մէկ ոսկորը կոտրելու հրաման չի կար, վերջապէս՝ թէ որ աս մարգարէս անանկ կեանք՝ մը անցուց որ ոչ միայն Մատուծոյ հետ մտերիմ հաղորդութիւն ունէր, ու Սովսէսի պէս անոր հետ ՌՓ՝ՆՊՊՓ փէհ եւ փէհ բերան ՚ի բերան կը լսուէր, այլ նա ինքն յաւիտենական ծագմանէ յաւաջ եկած էր, ու Մատուծոյ ԴՊՊՅ ամբիկ հաւասար էր ինչպէս որ Մատուածաշունչ Վիրքը մեզի կը յայտնէ . Ս՚. Ե. 1. ու ՕՊՊ. ԺԴ. 7 : Ընկէց ետքը՝ պէ՞տք է մի գեռ զարմանալ . թէ ինչո՞ւ համար Խարայէլացիք անիկա չընդունեն ինուն համար՝ այսչափ դարերէն հետէ Մատուծոյ սոսկալի պատուհասներովը կը պատժուին :

Արբ որ հին կտակարանը խորունկ մը կարդալով Քրիստոնէից դէմ ունեցած նախապաշարմունքներէս խալըսեցայ նէ, նոր կտակարանն ալ սկսայ կարդալ : Եւ առ զարմացայ, երբոր աս գիրքս Սովսէսի ու մարգարէից գրուածքին բոլորովին համեմատ ու համաձայն գտայ, ու կրնամ ըսել, թէ աս գիրքս ուրիշ բան չէ, բայց եթէ անոնց յաւելուածը : Ըս Սուրբ Վիրքը իրեն աստուածային ծագումը՝ ինքիրմէ կը ցուցնէ . ու շուտ մը զիս համոզեց, թէ Յիսուս իրաւցընէ մեռելներէն յարու-

Թիւն առեր է , ու աշակերտներուն ըրած խոստ-
մունքը կատարեր է , ու անոնց խրկեր է ܘܚܝܘܢ ܚܝܘܢ
ܘܚܝܘܢ ܘܚܝܘܢ ܘܚܝܘܢ ܘܚܝܘܢ ܘܚܝܘܢ ܘܚܝܘܢ ܘܚܝܘܢ ܘܚܝܘܢ
Ճշմարտութեամբ կառավարեց , ու բոլոր ճշմար-
տութիւնները անոնց սորուեցուց . ու անոնց տուեր
է բոլոր ան անսովոր յատկութիւնները՝ որ անոնց
հարկաւոր էր՝ Մատուցոյ զեասպանը ու առաքեալը
ըլլալու համար , ու աշխարհիս բոլոր ազգերը Սե-
սիային դարձունելու համար :

Ո՛վ ամենասիրելի եղբարք իմ , թէ որ կարող
ըլլաք միտքերնուդ մէջը հաստատ որոշելու որ թալ-
մուտին շղթաները կտարէք , ու անկողմնասէր և
ուղիղ միտքով մը՝ Սոր կտակարանը կարգալու ըլ-
լաք , անտարակոյս դուք ալ շուտ մը ինծի հետ
կըհամոզուիք , ու կըհասկընաք որ անոր ծագումն
ալ՝ ին կտակարանին պէս Մատուծմէ է : Սոր կտա-
կարանը ին կտակարանին համեմատ կըսորուեցու-
նէ , որ Սեսիայի թագաւորութեանը ատենը՝ օրինաց
արարողութիւնները անօգուտ պիտի ըլլան իրենց
վախճանին հասնելուն համար . և թէ՛ Մատուցոյ
երկրպագութիւն ընելու համար , ալ պէտքը չէ՛ ոչ
Արուսաղէմ , և ոչ ուրիշ մէկ մասնաւոր տեղ մը
երթալ . այլ թէ մարդս կընայ՝ ու պէտք է որ Մա-
տուցոյ երկրպագութիւն ընէ՝ հոգւով և ճշմար-
տութեամբ , ամէն տեղ ու ամէն ատեն : Սնաց որ՝
Սոր կտակարանը Սովսէսի օրէնքին պէս՝ քարեղէն
տախտակի վրայ գրուած՝ զանցաւութեան ու մեղաց
դէմ պատուիրանքներ չտար . այլ կըպահանջէ կա-
տարեալ դարձ մը , ամբողջ նորոգում սրտի . ու
անոր միջոցներն ալ ինքը կըպատրաստէ : Սարգուս
վրան աս փոփոխութիւնը՝ մէյմը եղածին պէս , ու-
րուն որ՝ Սոր կտակարանը՝ նորէն ծնունդ , ու ին

կտակարանը՝ Լեւոն-Լեւոն սրբի կըզըուցեն, ան ա-
տենը Լստուծոյ օրէնքը անոր սրտին մէջը կըզըուի :
Լն մարդը՝ Լստուծոյ կամքը կըկատարէ, ու կըսիրէ
Լստուծոյ կամքը ընելու . ոչ թէ յաւիտենական
կեանքը ձեռք ձգելու համար, այլ վասն զի արդէն
Լստուած Յիսուս Վրիստոսի ձեռքովը անիկա ի-
րեն ձրի պարգևեց : Լն Խորայէլացին՝ որ աս նոր
ծննդեանս կըհասնի, թէ որ կուղէ կրնայ իրեն քանի
մը արտաքին սովորութիւնները պահել . զորօրի-
նակ կերակրէն առաջ ու ետքը ձեռք լուալ, խոզ
կամ արիւն չուտել, ևն . Լոր կտակարանը աս բա-
ները իրեն չարգիլէր . միայն թէ աս դիտաւորու-
թիւնը պիտի ունենայ, որ անիկա ընելովը՝ ընկե-
րութեան մէջը աղէկ ու օգտակար սովորութիւն մը
կըպահէ . ու բնաւ միտքէն պիտի չանցունէ, որ ա-
նիկա ըրած ատենը՝ Լստուծոյ աչաց առջևը արդիւ-
նաւոր գործք մը ըրած է :

Բայց շարաթ օրերուն վրայ, Լեւտարանը մեղի
կըսորուեցընէ, որ առաքեալները ու առջի Վրիս-
տոնեաները՝ եօթներորդ օրուան տեղը՝ առաջին օ-
րը տօն կամ կիրակի բռնեցին, ՚ի յիշատակ նոր
ստեղծման . որ Յիսուս Վրիստոսի յարուքը կըն-
քեցաւ, ու Հոգւոյն Սրբոյ գալստեամբը՝ մեղաւոր
մարդկութեան հաղորդուեցաւ կամ տրուեցաւ : Լս
երկու դիպուածքն ալ շարթուն առջի օրը եղաւ :
Ուրեմն Վրիստոնեաները՝ Լոր կտակարանին նայե-
լով, առաքելոց կանոնները ու սորուեցուցած բանե-
րը՝ մարդարէից ու նոյն իսկ Յիսուսի Վրիստոսի
պատուիրանքներուն պէս՝ պահելու պարտաւոր են :
Ուստի հին օրինաց մէջ եօթներորդ օրը ինչ հեղի-
նակութիւն ունեցաւ նէ, նոր օրէնքին մէջն ալ ա-
ռաջին օրը նոյն աստուածային հեղինակութիւնը

ունի: Միայն մէկ բան մը կար, որ խել մը ատեն
ինծի մութ երեցաւ. քի՛ աշխարհիս անկատար ու
անբարոյական վիճակը: Աստուածաշունչ գիրքը ԴՊ
մեզի կըսորուեցունէ, որ Մեսիային ատենը՝ մէկ հո-
վիւ մը միայն պիտի ըլլայ. ալ կռիւ պիտի չըլլայ.
Թուրերը՝ փայտատի, ու նիզակները՝ հօտոցի պիտի
փոխարկին. Ասայ. ք. գառը՝ խաղաղութեամբ գայ-
լին հետը մէկ տեղ պիտի արածի. Ասայ. գլ. ԺԿ.
կէ: Արդ՝ աս խոստմունքները դեռ չեն կատարուած:
Հիմայ մենք աս բանիս նայելով՝ կրնա՞նք մի ստոյգ
կերպով մը ապացուցանել, թէ Մեսիայն եկած է:
Աս մտածմունքը զիս շատ անհանգիստ ըրաւ. բայց
Սուրբ գիրքը ուշադրութենով ու խորունկ մը կար-
գալով աս բանիս վրայօք քանի մը ազուոր ու բա-
ցայայտ մեկնութիւններ գտայ, որ զիս աւելի գոհ
ըրին: Ահա ի՞նչպէս. Աստուածաշունչ Վրբին մէ-
ջը եղած պատմական ու մարգարէական գիրքերուն
ոճը՝ իրարմէ շատ տարբեր գտայ: Պատմական գիր-
քերը՝ շիտկէ շիտակ ժամանակագրական կարգով մը
եղած գործքերը ետեւէ ետեւ կըպատմեն: Անոր ներ-
հակը՝ մարգարէից գիրքերը՝ Սարգարէութիւններ,
Վուշակութիւններ, կամ թէ՛ Աբրայական բա-
ռերուն նշանակութիւնը աղէկ հասկըցընելու հա-
մար מִתּוֹךְ מִתּוֹךְ מִתּוֹךְ מִתּוֹךְ հօղֹֹֹֹֹֻ տեսիլքներ կըպատ-
մեն: Սարգարէները וְאֵלֶּיךָ וְאֵלֶּיךָ וְאֵלֶּיךָ, וְאֵלֶּיךָ, Տեսա-
նող՝ Ակատող կըսուին: Անոնք կըհսկէին որ տես-
նեն, թէ իրենց ինչ պիտի զրուցուի. Ահայ. ք. 1:
Անանկ մէկ վիճակի մը մէջ կըգտնուէին որ՝ միտ-
քերնին կըյափշտակուէր. Ասայ զ: Աս վիճակիս մէջը
գտնուած ատեննին, Աստուած՝ անոնց ներքին աչաց
առջեւն ապսոփայ դիպուածները կանցունէր. ու ա-
նոնք՝ ան դիպուածները պատկերի մը պէս կըտես-

նէին : Մակարդակի մը առաջին՝ երկրորդ ու երրորդ կարգի առարկաները՝ դիմացէն ու հեռուանց նայելու ըլլաս նէ, անանկ իրարու մօտ կերևնան՝ որ իրենց մէջը եղած հեռաւորութիւնները աչքի չերևնար . ասանկ ալ մարգարէները իրենց ունեցած հոգւովը՝ հեղ մը նայելով, խիստ հեռու՝ քիչ հեռու ու խիստ մօտ գալիքը մէկէն կը տեսնէին, անոնց մէջը ատեն չորոշելով, ու ամէնը մէկ սեպելով : Ասոր համար է, որ անոնց զրուցուածքը զարմանալի ոճ մը ունին . ու աս պատճառաւ է, որ շատ հեղ իրարմէ շատ հեռու եղած դիպուածները՝ առանց ժամանակագրական կարգի՝ մի միայն ու մի և նոյն գլխուն մէջը գրուած են . ու անանկ կերպով մըն ալ պատմեր են, որ կարծես թէ ամէնը մէկ տեղ պիտի ըլլայ :

Մեսիային վրայ եղած տեսիլքներն ալ՝ նոյն կերպով ու նոյն ոճով գրուած են . վասն զի շատ անգամ մի և նոյն գլխուն մէջը միացած կը գտնենք Մեսիային խոնարհութիւնը, ու անոր հոգևոր թագաւորութեանը սկզբնաւորութիւնը . ու Մեսիային փառաւորութիւնը, ու անոր երևելի թագաւորութիւնը, երբ որ նորէն պիտի գայ կենդանիները ու մեռածները դատելու համար : Ահա ասոր համար է, որ մարգարէները գալիքը պատմած ատեննին՝ անցեալը կամ ներկայն շատ կը գործածեն : Ահա ասիկա բառն ալ՝ որ անոնց զրուածքին մէջը շատ տեղ կը հանդըպի, վերը ըսածս կը բացատրէ :

Աս կերպովըս կըցայ որոշել Մեսիային առաջին գալուստը խոնարհութեամբ ու չարչարանքով եղած Փրկիչի մը պէս, անոր երկրորդ գալուստէն՝ որ պիտի ըլլայ փառաց մէջ՝ աշխարհի գատաւորի պէս : Առաջին գալուստը կատարուեցաւ, երկրորդ գալուստը դեռ պիտի ըլլայ : Ան մարգարէութիւնները՝ որ

Մեսիային չարչարանացը ու անոր հոգևոր թագաւորութեանը վրայ կըխօսին, անոնք ամէնն ալ ըստ բառին կատարուեցան: Վայց ան դեռ չկատարուած բաները՝ արդեօք՝ պիտի կատարուին: Մ.Յ. Երբոր Մեսիայն տարիներէն ետքը նորէն գալու ըլլայ, ան ատենը նաև իր փառքը պիտի տեսնուի. անիկա ամէն բան պիտի կատարէ. Մտուծոյ թշնամիները պիտի կործանէ. Վսրայէլի մնացորդը նորէն պիտի հաստատէ. իր թագաւորութիւնը երկրի բոլոր բնակիչներուն մէջ պիտի ընդարձակէ. կոիւր ու մեղքին ամէն լեղի պտուղները պիտի աւրէ. կատարեալ ու յաւիտենական խաղաղութիւն մը պիտի հաստատէ. մէկ խօսքով զըուցեմ, ամէն բան պիտի նոր հաստատէ: Մն ատենը ամէն մարմին պիտի տեսնայ, որ Հաւիտենականին բերնէն ինչ որ ելաւ նէ Մ.Յ. ու Մ.Մ. է, իր սիրական որդւոյն Հիսուս Մեսիային ձեռքովը:

Սերջապէս Մտուածաշունչ Վիրքը ինծի ծանօթութիւններ կուտայ ան ողորմելի վիճակին վրայ, որուն մէջ մեր ազգը սյսչափ դարերէ՝ ի վեր ինկած է ու ԾԻՅ ԳԾԻԳ, շեթանոսներուն որդեգրութեանը վրայ:

Մ.Տա՛ քանի մը մարգարէութիւններ, որ աս բանին վրայ կըխօսին:

“Շիլօհին պիտի վերաբերի ազգերուն հնազանդութիւնը” կըսէ Հակոբ. որ ան ալ Սասակայ ու Մ.բրահամու պէս՝ Մտուծմէ խօսք առեր էր թէ՛ “Մշխարհիս բոլոր ազգերը՝ անոնց զաւակովը պիտի օրհնուին”:

Սսայեայ գլ. խբ. 1—12 համարը, աս յետագայ խօսքերը կըկարգանք: “Մ.Տա՛ իմին ծառաս. ես անոր պիտի օգնեմ, իմ ընտրածս՝ ոքն ոք իմ հո-

գիտ սիրեց. ես իմ հոգիս անոր վրայ դրի. անիկա
 ազգերու մէջ արդարութիւն պիտի գործածէ.
 Հպիտի կանչուըռտէ. իր ձայնը հպիտի բարձրացը-
 նէ, ու ճամբաներուն մէջը լսել տալու չէ. ջախ-
 ջախած եղէգը հպիտի կոտրէ, ու ծուխը ելլող
 պատրոյգը հպիտի մարէ, մինչև որ դատաստանը
 ճշմարտութեան հանէ: Չպիտի տկարանայ հպի-
 տի կործանի. մինչև արդարութիւնը երկրի վրայ
 հաստատէ: Աւ կղզիները անոր օրէնքին մտիկ պիտի
 ընեն: Ասանկ ըսաւ հզօր Ալէհօվան՝ որ ստեղ-
 ծեց ու տարածեց երկինքը, որ երկիրը ու անոր
 արմտիքը ընդարձակեց, ու անոր վրան եղած ժողո-
 վրդեանը շունչ տուաւ, ու մէջը պտըտողներուն ոգի:
 Աս Ալէհօվաս քեզ կանչեցի արդարութեամբ, ես
 քու ձեռքէդ պիտի բռնեմ, ու քեզ պիտի պահեմ.
 ես քեզ պիտի տամ ուխտ ժողովրդեան ու լոյս ազ-
 գաց. կոյրերուն աչքերը բանալու համար, բան-
 տարգեալները բանտէն ազատելու, ու մութի
 մէջ բնակողները բանտէն հանելու համար: Աս
 Ալէհօվայ եմ, աս է իմ անունս, ես իմ փառքս
 ուրիշին հպիտի տամ. ու ոչ իմ գովութիւնս փոր-
 ուած պատկերներու: Ահա առջի բաները եղան.
 ես նոր բան ծանուցում կընեմ, ու զեռ չեղած ձեզի
 կ'իմացընեմ: Արգեցէք Ալէհօվային մէկնոր օրհնու-
 թիւն մը. անոր գովեստը երկրի ծայրերէն. ծովուն
 վրայ նոսր պրտըտողներ, ծովուն մէջ եղողներ,
 կղզիներ ու անոնց բնակիչները, անապատը ու անոր
 քաղաքները լող յայնէրնին բարձրացընեն. ան վրան-
 ները՝ ուր որ Ալեդար կը բնակի. ապառաժներու մէջ
 բնակողները յաղթութեան երգեր թող կանչեն,
 լեռներուն գլուխէն թող գոչեն: Ալէհօվային թող
 փառք տան, ու անոր գովեստը կղզիներու մէջ պատ-
 մեն":

Վոյն մարգարէն կըսէ զԼ. խթ. 6 համար: «Մս բան մը չէ՛ որ դուն իմ ծառաս ըլլաս. յակորայց ցեղերը նորէն հաստատելու համար, ու խորայէլին մնացորդը դարձնելու համար, այլ ես քեզ տուի, որ ազգերու լոյս ըլլաս. ու երկրի ծայրերուն իմ փրկութիւնս»:

Ու կ'ըսէ Լ. 1—2 համար, Ս'եսիայն մարգարէին բերնովը կըզրուցէ: «Փնտռուեցայ անոնցմէ՛ որ զիս չէին հարցունէր, գտնուեցայ անոնցմէ որ զիս չէին փնտրուէր. ան ազգը՝ որ իմ անունովս չէր զրուցուեր, ես անոր ըսի. Մհա՛ ես. Մհա՛ ես: Ասամէն օր իմ ձեռքս երկնցուցի դէպի ապստամբ ժողովուրդի մը, որ իրենց մտքին հետեւելով՝ գէշ ճամբաներու մէջ կըպըտըտին»:

Ովսեայ մարգարէին գրքին մէջը աս երևելի մարգարէութիւնը կըգտնենք. զԼ. ք. 4—5: «Խորայէլի որդիքը՝ շատ օրեր առանց թագաւորի, առանց իշխանի, առանց զոհի, առանց արձանի, առանց եփուտի, ու առանց թերափի պիտի մնան. բայց անկէց ետքը՝ Խորայէլի որդիքը պիտի դառնան. ու իրենց Աէհօվայ Մստուածը, ու Ղաւիթը իրենց թագաւորը պիտի փնտռեն ու ետքի օրերը պիտի պատուեն Աէհօվան ու անոր բարերարութիւնը»:
Ուրեմն թէպէտև Ս'եսիային թագաւորութիւնը մեր գիտցածին ու ճանչցածին պէս չէ ու չպիտի ըլլայ, բայց այսու ամենայնիւ Մստուծոյ առաջուց զրուցածին պէս պիտի ըլլայ:

Ա՛ղբարք իմ՝ երբոր Ս'եսիայն նորէն գալու ըլլայ, ան ատենը մեր աստուածահաճոյ ազգին մնացորդն ալ՝ անոր փառացը ու փրկութեանը մասնակից պիտի ըլլայ. վասն զի անոնք անոր պիտի դառնան, ու պիտի ճանչնան զանիկա, որն որ իրենց հայ-

րերը ծակեր էին . ու պիտի ցաւին ինչպէս որ մէկը կը ցաւի իր անգրանիկ աղուն վրայ : Բայց ինչուան անատենը՝ թերահաւատութեան մէջը մեռած Հրէաներուն վրայ պիտի ճշմարտի անխօսքը , թէ՛ “Մի որ չհաւատայ , պիտի գատապարտուի” . Սորի . ԺԳ . 16 : Արովհետեւ “Աւրիշ մէկով մը փրկութիւն չկայ . ինչու որ՝ անկէ՛ ՚ի զատ ուրիշ անուն մը չկայ երկինքի տակ՝ մարգուս տրուած , որ անով կարող ըլլանք փրկուիլ” . Վարժ . ԴԳ . 12 :

Ընողալի ու թշուառ վիճակը՝ որուն մէջը մեր ազգը հիմայ կը գտնուի , որն որ Դ՞ն Մատուածաշունչ Վրբին մէջն ալ առաջուց զրուցուած է , (տե՛ս . Լսայ . ԳԼ . ԴԷ . 9—13 . ու ԳԼ . ԻԴ . 10—14 .) պիտի վերջանայ . Խորայէլը նորէն օրհնեալ ժողովուրդ մը պիտի ըլլայ . ու պիտի չզրուցուի “(Օրհնեալ ըլլայ Մատուած որ մեզ Լսգիպտոսի քաղքէն հանեց , այլ օրհնեալ ըլլայ Մատուած որ մեզ ամէն քաղքէն ժողուեց” : Խորայէլը՝ հոգևոր Խորայէլին հետը պիտի միանայ , ու պիտի գրուի Մատուծոյ ծառաներուն մէջը , որոնք որ Լսայեայ մարգարէութեանը նայելով , նոր անուն մը պիտի ունենան . ԳԼ . կԷ . 2 : Խորաւ է՝ որ հիմակուան բաներուն կարգը ու երևոյթը բնաւ յոյս մը չտար որ ատ բանը շուտ մը ըլլայ : Բայց ո՞վ գիտէ , ո՞րչափ անյուսալի բաներ կը տեսնենք մեր օրը , որ մեր միտքէն բնաւ չէր անցնէր :

Լսասկից զատ՝ Մբրահամէն մինչև հիմայեղած Ժամանակը՝ որ չորս հազար տարիի չափ է , երկու կարգի բաժնուելով , մեզի աղէկ օրինակ կուտան : Մուջի երկու հազար տարին կը ցուցնեն , որ Մբրահամու կոչմանէն հետէ Մատուած իր ժողովուրդը կամաց ու աստիճանաբար իր վախճանին հասցուց : Վանի՞ քանի՞ անգամ աս Հրէից պզտիկ ազգը ի-

րեն մոլորութիւններուն ծանրութեամբը, ու իր
 թշնամիներուն բռնութեամբը պիտի կործանէր,
 բայց միշտ Մատուծոյ կարող ձեռքը անոր օգնու-
 թիւն հասաւ ու զանիկա ազատեց՝ ու պահեց ա-
 նանկ մէկ սիրով մը, որ մայր մը չկրնար ունե-
 նալ : Ատքի երկու հազար տարին ալ ասօններուն
 շատ կրնամանի : Մենակարող Մատուծոյն խոստման-
 ցը նայելով Մբրահամ բոլորովին մէկ ազգ մը եղաւ :
 'Սոյն ինքն Յիսուս Սեսիայն՝ որ անարգեցաւ ու
 երեսէ ձգուեցաւ, պինտ առաջ միայն տասներկու
 առաքեալ ունեցաւ, որ անհաստատ բնութեամբ,
 առանց բաղդի, առանց կրթութեան ու տկար մար-
 դիկներ էին : 'Սայինք ի՞նչ ըրին : Կրենց տէրօջը ա-
 նունովը գացին բոլոր աշխարհիս քարոզելու, թէ
 Մատուծ աշխարհս այնչափ սիրեց որ իր բուն
 որդին Յիսուս Վրիստոս խրկեց, որ անոնց մեղա-
 ցը համար քաւիչ պատարագ մը ըլլայ. ու զիրենք
 ալ առաքեալի պէս խրկեր էր, որպէս զի Յիսուսի
 անուանը բոլոր հաւատացողներուն՝ ապաշխարու-
 թիւն քարոզեն մեղաց թողութեան ու յաւիտենա-
 կան կենաց խոստմունքը տալով : Աւհա՛ Յունաս-
 տանի ու Առմայի կուսուները կործանեցան, ու
 խիստ շատ Արեւմտեան հաւատքը
 ընդունեցին. ու կուսապաշտ ազգերէն միլիոնաւոր
 մարդիկ՝ ան ատենը իրենց կուսքերը թողուցին ու
 կենդանի Մատուծոյ դարձան, ուրախանալով Մա-
 տուծոյ շնորհացը՝ ու իրենց մեղաց թողութեանը
 վրայ Յիսուսի Սեսիային ձեռքովը :

Մետաքանը կրէ, թէ՛ ճշմարտութեան գէմ
 գնող խիստ շատ եղաւ, բայց ճշմարտութիւնը միշտ
 յազթող գանուեցաւ : 'Սաւե աս ետքի ատենները,
 որ Վրիստոնէից եկեղեցին կարծես թէ նորէն կուս-

պաշտութեան մէջ կիցնար Պապադաւան կրօնքին մոլորութիւններովը, Մատուած՝ եկեղեցւոյն մէջը միշտ մէկընտրեալ ժողովուրդ մը, մէկ սուրբ ու թագաւորական օծում մը պահեց, որպէս զի զերենք կոչողին զօրութիւնները հրատարակէ. ու նաև սուկայի ու մահառիթ հալածանքներու մէջ՝ Հիսուսի խկական ճշմարտութեանը համար՝ անդադար վկայութիւն ընէ: Մ. Լալիթօսներուն, Ս. օտուաններուն, Հիւսսիթներուն կամ Ս. Երազման եղբարց, ու վեշտասաներորդ դարուն մէջը եղած բարեկարգութիւն ընողներուն անունը՝ վարքը՝ նեղութիւնները ու շարչարանքները՝ ամէնուն յայտնի է, ու պէտքը չէ աստեղս յիշել: Աւաս մեր օրերը՝ որչափ մեծ օգուտներ ու յաւաջագիմութիւններ կրնէ Մ. ւետարանը՝ Մ. սիսյի մէջ, Մ. փրիկէի մէջ, Մ. մերիգայի վայրենիներուն մէջ, ու խաղաղական ծովուն կղզիներուն մէջը, ուր որ հազարաւոր կռապաշաներ կը գառնան լէհօսօվան պաշտելու համար Հիսուսին անունովը: Մ. սանկ ըլլալով կրտսնենք որ ան խոստմունքը կրկատարուի. Մ. Կ. 1: «Մ. նապատը ու շոր տեղուանք պիտի ուրախանան, անբնակ երկիրը պիտի ցնծայ, ու վարդի պէս պիտի ծաղկի»:

Վ. ամենասիրելի եղբարք իմ, ձեզի ուրիշ շատ բաներ ունէի զրուցելու. բայց աստեղս խօսքըս պիտի լրմնցընեմ, որպէս զի ուշադրութիւններ չի հատնի: Չեզի զրուցած քիչ խօսքերուս վրայ կուղեմ որ աղէկ ու ծանր քննութիւն մը ընէք: Մ. ս. դրուածքիս մէջը եղած հիմնական բաները՝ մէյ մը որ աղէկ հասկընալու ըլլաք, բոլոր ձեր մէկալ երկբայութիւնները՝ շուտ մը ինքիրմէ կը ցրուին:

Մ. ս. փորձը իմ վրաս ըրի. վասն զի երբոր իմացայ թէ ճշմարիտ ու ուղիղ է Մ. օտուծոյ ան խօսքերը,

Թէ՛ « Եւհօփան եր կինքէն նայեցաւ մարդոց տղոցը վրայ, տեսնելու հա մար Թէ արգեօք իմաստուն մը կայ մի որ Լստուած կըրինտէ: Լմէնն ալ մոլորեր են, ու զգուելի են եղեր, մարգ մը չկայ որ աղէկութիւն ընէ, նաև մէկ մը չկայ. » Սող. *ժդ. 2—3: Իւ « Մարբու սրտին երեւակայութիւնը՝ տղայութեանն ատենէն աւրած է՛. Ճշմարտութեանէն ալ չհեռացայ: Ը ուտ մը Լստուծոյ շնորհքովը կարողացայ Թողութիւն ու խաղաղութիւն գտնել Յիսուսի հաւատալով. ու Լստուծոյ սուրբ ուրախութեամբը ուրախանալ: Լսանկ հաւատալովս՝ իմ հոգիս նորոգեցաւ, ու Լստուծոյ Հոգին սրտիս մէջը բնակեցաւ: Լս հոգւովս ստացայ հարկաւոր զօրութիւն մը՝ բոլոր սրտանց սիրելու զանիկա, որն որ առաջ ինքը զիս սիրեց. մեղքի դէմ դնելու, հսկելու ու աղօթք ընելու, ու Յիսուսի սուրբ շաղացը հետեւելու՝ որ իր վարքովը ինձի օրինակ տրւաւ, Թէ Լստուծոյ հաճոյ ըլլալու համար ինչպէս պէտք է ապրիլ:

Ս երջապէս ձեզի կաղաչեմ, որ սա պղտիկ գրութիւնս նորէն կարգաք իբր առաջի Լստուծոյ, ու Լստուծոյ աղաչելով՝ որ իր Հոգւովը ձեզ լուսաւորէ: Գուք ձեզի մի՛ զրուցէք (ինչպէս որ մեր օրուան հրէաներուն շատը սորուած են զրուցելու,) ես գիտուն չեմ որ սա բաներս կարենամ հասկընալ: Լղէկ գիտցէք որ ձեր յախտնական վիճակը՝ ճշմարտութիւնը ճանչնալուն ու ճշմարտութեանը հետեւելուն կամ չհետեւելուն վրայ կեցած է: Լստուծոյ խօսքը՝ միայն գիտնոց համար գրուած չէ, այլ՝ բոլոր աշխարհիս համար է: Գաւ-

* Լստ Էօլեմնտ. Եկց, ժդ:

ւիթ կը զըռուցէ. “ Վու պատուիրանքներովդ՝ զիս
իմ թշնամիներէս իմաստուն ըրիր. ինչու որ՝ անոնք
միշտ իմ քովս են: Իմ բոլոր վարժապետներէս
աւելի իմաստուն եղայ, ինչու որ՝ քու վկայու-
թիւններդ իմ մտածութիւնս էին: Սերերէն աւե-
լի խելացի եղայ, ինչու որ՝ քու պատուիրանքներդ
պահեցի: Վու խօսքդ իմ ոտքերուս ճրագն է, ու
իմ շաւիղիս լոյսն է”: Սաղմ. * ՃԺԹ, 98—105:

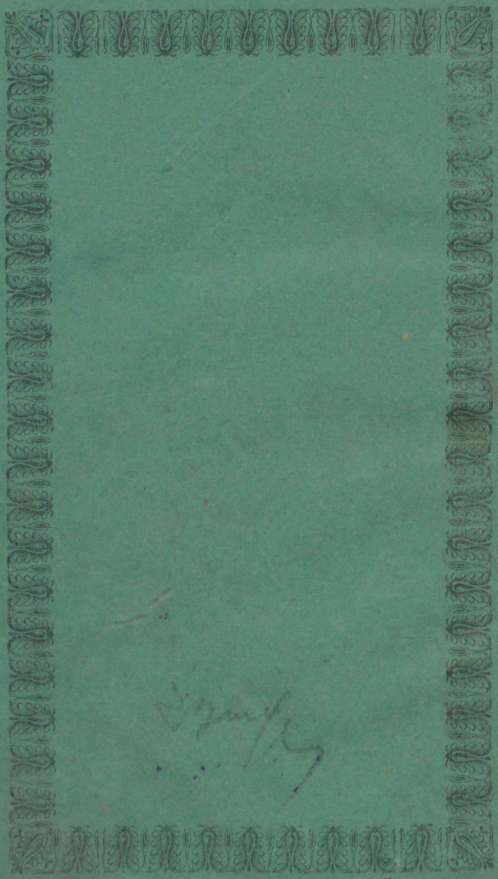
Եղբարք իմ, աղէկ գիտցէ՛ք՝ որ աս գրուածքս
ձեզի խրկելովս՝ ուրիշ մէկ դիտաւորութիւն մը չու-
նիմ, բայց եթէ ձեզ ալ մասնակից ընել ան եր-
ջանկութեանը, որն որ ես կը վայելեմ, ձեզի հաղոր-
դել ան ճշմարտութիւնը, որ ինձի խաղաղու-
թիւն ու կեանք տուաւ: Երանի թէ ամէնքդ ալ որ
ասօր Մատուծոյ ձայնը կը լսէք, բնաւ ձեր սիրտը
չխստացնէիք: Մօր է ժամանակ ընդունելի,
ասօր է որ փրկութեան: Մեր հայրերուն Մատուա-
ծը՝ իր ժողովուրդը օրհնէ. ձեզ ալ օրհնէ, ձեզ՝
որ աս գրութիւնս կը կարդայք, ու ձեզի իր շնորհքը
տայ. ամէն:

* Մօր Եօթանասնից, ՃԺԹ:

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

<< Ազգային գրադարան

NL0107442

